

DE KUNST VAN HET VERPLAATSEN

De levende wetenschap van TeZ

De Italiaanse multimediakunstenaar en producer Maurizio Martinucci, beter bekend als TeZ, vertegenwoordigt een nieuwe generatie kunstenaar-wetenschappers. Hij maakt installaties en omgevingen waarin het publiek wordt meegevoerd in uitzonderlijke visuele, muzikale of tactiele ervaringen. Zijn werk is te zien tijdens Today's Art.

auteur: Josephine Bosma / beeld: Nienke Doekes, Displace

Tez is een bescheiden, maar ook bijzondere persoonlijkheid. Hij is vooral geïnteresseerd in hoe levende wezens onbewust met elkaar zijn verbonden. Ook is hij een gepassioneerde beoefenaar van aikido, en zegt dat hij zonder deze oosterse vechtsport geen kunst zou kunnen maken. Het gesprek met TeZ vindt plaats vlak voor hij twee weken naar een Aikido-retraite in Frankrijk gaat; elke zomer keert hij terug naar deze plek om zich op te laden. Dit is TeZ ten voeten uit: niet zijn carrière is belangrijk, maar de energie die zijn werk overbrengt op het moment dat iemand er direct mee in aanraking komt. Hij is wel degelijk geïnteresseerd in praten over wat hij doet, maar benadert dat als onderdeel van het Grote Geheel. In het werk van TeZ vloeien werelden in elkaar over. TeZ beschrijft het zelf als holistisch, maar ook nadrukkelijk als niet-esoterisch.

ACHILLESHIEL TeZ, die sinds een tijd in Amsterdam woont en daar ook het 'Optofonica Laboratory for Immersive Art' oprichtte, ziet zichzelf eigenlijk meer als onderzoeker dan als kunstenaar. In de kunst betreedt hij een lastig terrein. Sinds de jaren 1960 en de opmars van een conceptuele, intellectuele benadering van de kunsten is het voor artiesten die voornamelijk vanuit het fysieke of materiële experiment werken moeilijk geworden hun werk over te brengen. Kunst die ontstaat vanuit het bespelen van natuurkundige en biologische fenomenen of het vormgeven en reconstrueren van nieuwe materialen zoals mediatechnologie, is in belangrijke musea en tentoonstellingen nog steeds weinig te vinden. Onder invloed van een groeiend aantal interdisciplinaire culturele festivals lijkt hier langzaam verandering in te

komen. Ook grote instellingen als het Amsterdamse Stedelijk Museum komen af en toe met samenwerkingen buiten hun reguliere werkveld. Toch blijft het ook voor veel critici moeilijk om de esthetiek van een kunstwerk in deze sferen te bevatten. Het werk van kunstenaars als TeZ laat feitelijk ook de achilleshiel van de institutionele kunstwereld zien: kunst reikt niet alleen als idee buiten de muren van het museum, maar ontwikkelt zich ook fysiek steeds complexer in onze veranderende wereld. Het werk van TeZ dat dit jaar bij Today's Art te ervaren zal zijn, is daarvan een goed voorbeeld. 'Displace' is een installatie, of eigenlijk meer een 'omgeving', die is ontworpen binnen een interdisciplinair wetenschappelijk onderzoeksteam aan de Concordia Universiteit van Montréal. Dit team, dat wordt geleid door de pionier in 'sensorische antropologie' David Howes, bestudeert de invloed van cultuur op hoe wij de wereld om ons heen fysiek ervaren. Het is een breed onderzoeksterrein dat alles onderzoekt van de manier waarop we zien en luisteren, welke rol geur speelt in sociale processen, tot wat we wel of niet graag eten en waarom.

INTER-ZINTUIGELIJKHEID

Op de website van de Sensory Studies-groep die Howes leidt, staat een keur aan links en leesmateriaal over dit onderzoeksveld. "Als ik moet proberen te definiëren wat 'Displace' is, dan zou ik het een prototype van inter-zintuigelijkheid noemen," zegt TeZ over het nieuwste Sensory Studies-project, waarvoor hij als interdisciplinair onderzoeker is aangesteld. Het project heet 'Mediation of Sensation', ruw vertaald 'een bemiddeling of doorgeven van zintuiglijke ervaring'.

"Binnen 'Displace' proberen we specifieke situaties uit verschillende culturele praktijken te reproduceren, zoals datgene dat je ondergaat bij bepaalde rituelen," vertelt TeZ. "Daarbij reproduceren we overigens niet letterlijk de oorspronkelijke praktijk, maar proberen we alleen puur de fysieke ervaring van zo'n situatie na te bootsen." Door middel van ruimtelijke vormgeving, geluid, licht, geur- en smaakervaringen wordt het publiek door een wetenschappelijk doordachte interculturele kermis der zintuigen geleid. Naast TeZ werken multimediaal kunstenaar Chris Salter en gastronomisch kunstenaar David Szanto mee aan dit project. Met name de kookkunst van deze laatste wordt door sommige bezoekers zeer gewaardeerd, maar in een eerdere opvoering van dit werk bleken mensen sowieso erg op bepaalde onderdelen van de installatie te focussen. De reacties van het publiek worden vastgelegd en gebruikt voor verder onderzoek.

"We zien het als een open laboratorium," aldus TeZ. In de tekst 'Doing Sensory Anthropology' leggen David Howes en Constance Classen uit wat er wordt onderzocht door middel van dit soort installaties: "Zijn er veel of weinig aanrakingen? Is men bezorgd over lichaamsgeur? Hoe breed is het smaakpalet in voedsel en waar liggen de voorkeuren? Meer in het algemeen: correspondeert het onderdrukken van een bepaald zintuig of een bepaalde zintuiglijke uitdrukking met de onderdrukking van een bepaalde groep in de samenleving? Oftewel: hoe verhoudt de zintuiglijke orde der dingen zich tot de sociale en symbolische orde?"

ERVARING CENTRAAL

TeZ' interesse in de diepere lagen van ervaring ontstond in zijn tienerjaren. Het begon met het onderzoeken van geluid. Hij was gefascineerd door hoe specifieke geluiden ook heel specifieke gevoelens konden oproepen. TeZ begon te experimenteren en merkte dat duisternis de ervaring van geluid verandert. Hij probeerde zich van aangeleerde interpretaties van geluiden af te keren, en een geheel open, nieuwe en eigen geluidservaring te krijgen. De basis voor zijn latere werk werd zo gelegd.

"Hoe minder je doet, hoe meer je terug krijgt van de omgeving."

In diezelfde tijd ontdekte TeZ de synthesizer, en in 1983 begon hij als veertienjarige zijn eerste, geheel elektronische, band. Zelfs in het Italië van Giorgio Moroder speelden de meeste jongeren ook in die tijd nog in gitaarbandjes. TeZ' band False Promesse viel lokaal dan ook aardig uit de toon. De liefde voor elektronische muziek bleef, en als jonge man ging TeZ muziekinformatica (*music informatics*) studeren. Tijdens deze studie leerde hij het werk van vroege componisten van elektronische muziek kennen, zoals de Canadese geluidswetenschapper en componist Barry Truax. Na deze studie werkte TeZ een tijd als kunstenaar en computerprogrammeur.

Zijn interesse in elektronica en zijn liefde voor kunst zorgden ervoor dat TeZ begin jaren 1990 met (de toen geheel nieuwe) interactieve kunst ging experimenteren. Inmiddels keert hij zich af van de standaardinterpretatie daarvan. "We hoeven geen interactieve kunst te maken, want we 'interacteren' voortdurend met alles om ons heen," zegt hij. "Ik kijk nu hoe interactie op verschillende manieren plaatsvindt."

Clock DVA

Het werk van TeZ is ook in de muziek niet onopgemerkt gebleven. Tot zijn eigen verbazing werd TeZ in 2011 benaderd door de Britse groep Clock DVA, pioniers in de industriële muziek in de vroege jaren 1980. Met hen en hun experimentele zusterproject The Anti-Group Company (T.A.G.C.) trad TeZ vorig jaar op tijdens verschillende Europese festivals. De samenwerking met Clock DVA en T.A.G.C. is een voorbeeld van hoe niet alleen in de beeldende kunst, maar ook in de muziek een groeiende belangstelling is voor wetenschappelijk experimenten. Met name T.A.G.C. zal in de nabije toekomst nieuwe wegen inslaan door naast de collaboratie met TeZ bijvoorbeeld ook samen te gaan werken met de Amerikaanse oceanoloog David Fries. Fries heeft geheel autonoom werkende onderwaterrobots ontwikkeld die bijvoorbeeld door hen zelf geanalyseerde gegevens over de stand van zaken in de oceaan naar hun makers op land twitteren.

LIVE

Het werk van TeZ zal te zien zijn tijdens Today's Art in Den Haag op 21 en 22 september, todaysart.org

WWW

www.tez.it
www.sensorystudies.org
Veel genoemde kunstwerken zijn op Internet als video te zien

Bij de werkwijze en levensinstelling van TeZ past een benadering van interactie tussen kunst en publiek die op het eerste gezicht lijkt op de traditionele opstelling (waarin het publiek een werk vooral enigszins afstandelijk bekijkt), maar die een heel andere uitgangspunt en werking heeft. Zijn werk is zeer bewust vormgegeven om heel specifieke ervaringen te genereren. Hij creëert situaties waarin je soms rustig en soms heftig wordt geconfronteerd met de gevoeligheid van je eigen zintuigen. Daarvoor is het niet per se nodig (inter)actief te zijn. TeZ: "Hoe minder je doet, hoe meer je terug krijgt van de omgeving."

ELEKTRISCHE SCHOKKEN

In feite wordt in de roerige tak der wetenschap die men *artistic research* noemt, en waar ook 'Displace' onder valt, teruggegrepen naar de basis van het leren en het ontdekken. Het gaat om fysiek contact met een fenomeen, zintuiglijk waarnemen voordat er woorden zijn. Dit moet nieuwe inzichten opleveren en misschien zelfs wel nieuwe werkmethodes.

In het geval van het werk van TeZ kun je het resultaat soms ook irrationeel noemen. "Wetenschap was niet altijd zo'n vastomlijnd, beperkt gebied; poëzie en filosofie maakten er ook deel van uit," aldus TeZ.

Zijn samenwerking met de kunstenares Sonia Cillari bijvoorbeeld is bepaald geen makkelijk te definiëren wetenschappelijk verhaal. Cillari, die net als TeZ uit de Italiaanse stad Salerno komt, staat bekend om haar intense performances waarin ze haar lichaam soms aan extreme omstandigheden bloot stelt. TeZ verzorgde de geluids-omgeving van 'Sensitive to Pleasure', haar installatie uit 2010 die het publiek uitdaagt zowel fysieke als psychische grenzen te verleggen.

Het werk bestaat uit een donkere doos ('ambisonic cube') die midden in een tentoonstellingsruimte staat, met daar achter een met elektroden verbonden Cillari. Het publiek wordt uitgenodigd één voor één de kleine ruimte in te gaan, waar een naakte vrouw ('The Creature') staat. Senso-

ren vertalen de bewegingen van de bezoeker rond het lichaam van de naakte vrouw in elektrische schokken op het lichaam van de kunstenares, die ze niet zien, maar wel aanwezig weten. Het geluid in de ruimte geeft de bezoeker enig idee van de intensiteit van de krachten die hun bewegingen aan de andere kant van de deur loslaten.

BETOVERINGEN

Het kan ook subtieler. In TeZ' solowerk

'Anharmonium' bevindt het publiek zich in een donkere kamer met een soort noorderlicht dat ijl en feeëriek langs de wanden beweegt. Het Aurora Borealis-effect wordt gecreëerd door een driekleurige laserlichtbundel over een met water gevulde holle spiegel te laten bewegen. Door de rimpelingen in het water, veroorzaakt door geluidstrillingen en bewegingen in de ruimte, breekt het licht uiteen in verschillende kleuren en vormen, die dansen op muren en plafond.

In de ruimte liggen her en der kussens waarop je kunt gaan liggen. De ruimte wordt live bespeeld door TeZ zelf, terwijl hij onopvallend tussen het publiek zit. Beeld en geluid worden aangepast aan de situatie van het moment. Door te anticiperen op de reacties van het publiek en de sfeer in de ruimte zorgt TeZ voor een soort illusie van een levende, meevoelende omgeving, die transformeert met het publiek. Hoewel 'Anharmonium' een meditatieve sfeer kan oproepen, is het zeker geen New Age-achtige performance. De reactieve omgeving roept steeds een vreemde betovering op over zijn bezoekers.

Tijdens Today's Art zal ook 'Displace' de nodige verwondering en betovering oproepen. Zoals een bezoeker van de installatie in Montréal het verwoordde: 'Eén voor één worden we de kamer uitgeleid, een kleine, warme, donkere gang in, waar ik op de tast door de duisternis ga, en vreemde geuren opsnuif. Het licht wordt mistig als ik verder loop. Iemand raakt mijn arm aan, en ik word naar een zes-vormig platform gebracht, met een hexagoon van licht er boven.' Wat vervolgens gebeurde, zal tijdens Today's Art duidelijk worden. ||

